

**„FENOMENOLOGIE NIKDY NEBYLA“: HEIDEGGEROVA
KRITIKA FENOMENOLOGIE V RÁMCI SEBEKRITIC-
KÝCH PRŮBĚŽNÝCH POZNÁMEK KE SPISU „BYTÍ A ČAS“**

ALEŠ NOVÁK, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, Praha, ČR

NOVÁK, A.: “There never has been Phenomenology”: Heidegger’s Criticism of Phenomenology in his Self-Critical *Continuous Remarks on ‘Being and Time’*

FILOZOFIA 73, 2018, No 10, pp 844 – 853

In 1936 Heidegger started to write down his continuous remarks to his book *Being and Time*. At the very beginning he discussed the methodology of his research and the character of phenomenology in general. Typically, he claimed that there never had been such a thing as phenomenology, for it was just a combination of Neo-Kantianism and psychologism. For Heidegger on the other hand, phenomenology represented a dynamism of thinking and a way of sharpening of philosophical insight. But even such a conception of phenomenology is incapable to access and explicate the question of being as appropriate to itself. Therefore Heidegger abandons phenomenology, and “ontology” in favour of the so called “history of being”.

Keywords: Heidegger – Phenomenology – Neo-Kantianism – Psychologism – Being and Time – History of being

V roce 2019 uplyne třicet let od vydání Heideggerova posthumního spisu *Příspevky k filosofii (Ze spatření)*,¹ které od toho okamžiku nadobro změnilo celé bádání o jeho myšlení. Heidegger začal tento zásadní rukopis sepisovat snad od začátku léta roku 1936. Buď těsně předtím, než začal psát *Příspevky*, nebo paralelně se za-

¹ Heidegger, M. (1989): *Gesamtausgabe*. Bd. 65. *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*. Hrsg. von F.-W. von Herrmann, Frankfurt am Main. (Dále cit. jako Bt.) Slovo „spatření“ tlumočí slovo „Ereignis“, a to v návaznosti na návrh Jiřího Michálka, jenž ve své diskusní studii *Heideggerovo slovo „das Ereignis“* otištěné ve *Filosofickém časopise* 6/2017, s. 957 – 965, přesvědčivě argumentuje, proč právě tento výraz se hodí patrně nejlépe pro tlumočení tohoto nejdůležitějšího slova v Heideggerově myšlení po roce 1932. Kvůli novosti tohoto návrhu přeci jenom ještě doplňujeme ke *spatření* i jeho událostní charakter a budeme hovořit v následujícím o „události spatření“, byť uznáváme, že se jedná o redundanci a pleonasmus. Na tomto místě se omezujeme pouze na tuto patrně neuspokojující poznámku, leč obšírnější pojednání by jednak nesouviselo s hlavním záměrem naší studie, jednak by si vyžádalo mnohem rozsáhlejší plochu. Proto s omluvou prosím laskavého čtenáře, aby se seznámil s uvedenou diskusní studií Jiřího Michálka.

hájením jejich sepisování si pro sebe vyhotovil „Průběžné poznámky ke spisu *Bytí a čas*“,² jako kdyby si potřeboval před nastoupením zcela nové etapy svého myšlení zrekapitulovat svou dosavadní pozici, aby tím lépe a jasněji vynikl rozdíl nově nastoupené myslitelské poutě.³ Analogickou funkci pak po skončení druhé světové války měl jeho slavný *Dopis o „humanismu“* z roku 1946,⁴ který v tu chvíli jako kdyby shrnoval a formou rekapitulace uzavíral dosavadní myšlenkovou pout' před prvními veřejnými ukázkami zcela nového směru Heideggerovy myslitelské cesty, které prvně vyslovil v tzv. *Brémském cyklu* přednášek pod názvem „Vhled do toho, co jest“ v roce 1948.⁵

Tak jako zmíněné posthumní *Příspěvky k filosofii* nadobro změnilly celé bádání o Heideggerově myšlení, změni právě zveřejněné „Průběžné poznámky ke spisu „Bytí a čas““ dozajisté i recepce a výklad tohoto Heideggerova nejznámějšího veřejného spisu. Tak jako se žádné seriózní zabývání Heideggerovým myšlením nemůže obejít bez konfrontace s jeho posthumními rukopisy ze třicátých a čtyřicátých let 20. století v čele s *Příspěvky k filosofii (Ze spatření)*, nebude do budoucna akceptovatelné ignorovat Heideggerovu *sebekritiku* prezentovanou mj. v uvedených „Průběžných poznámkách“. Z těchto poznámek např. pocházejí všechny pozdější postranní poznámky publikované v rámci edicí spisu *Bytí a čas*. v těchto poznámkách Heidegger opravdu drasticky kritizuje snad všechno, takže lze nabýt dojmu, že by býval byl raději, kdyby spis vůbec nevyšel.⁶ Jako kdyby se musel před sebou ospravedlňovat, a tím si snad zdůvodňovat vnitřní nutnost nastoupení nové cesty myšlení, jak to učinil zahájením sepisování rukopisu *Příspěvků k filosofii*.

---

² v orig. *Laufende Anmerkungen* (dále L. A.) zu „*Sein und Zeit*“. Nyní konečně přístupné in: Heidegger, M.: *Gesamtausgabe*. Bd. 82. *Zu eigenen Veröffentlichungen*. Hrsg. von F.-W. von Herrmann, Frankfurt am Main. 2018, s. 3 – 136. (Dále cit. jako GA 82)

³ Srv. *Bt.*, s. 3: „Nadcházející myšlení je ‚myšlenkovou poutí‘, která si prošlape cestu vůbec doposud skrytou oblastí události Bytí, a tím ji teprve proklestí, projasní a otevře, takže do ní vstoupíme v jejím nejbytostnějším charakteru události spatření.“

⁴ Heidegger, M.: *Gesamtausgabe*. Bd. 9. *Wegmarken*. Hrsg. von F.-W. von Herrmann, Frankfurt am Main 1976, 313 – 364. Český překlad: týž, o *humanismu*, přel. Petr Kurka, Rychnov nad Kněžnou 2000. K němu jsou ve výše uvedeném svazku GA 82 (s. 563 – 589) obsažené poznámky a úvahy.

⁵ Heidegger, M.: *Gesamtausgabe*. Bd. 79. *Bremer und Freiburger Vorträge*. Hrsg. von Petra Jaeger, Frankfurt am Main 1994.

⁶ v rovněž posthumních poznámkových notesech *Úvah* (něm. *Überlegungen*) si dokonce poznamenal, že lituje dvou chyb, které udělal: jednak, že dovolil zveřejnění fragmentu knihy *Bytí a čas*; jednak, že přijal funkci rektora v roce 1933. Viz Heidegger, M.: *Gesamtausgabe*. IV. Abt.: *Hinweise und Aufzeichnungen*. Bd. 94. *Überlegungen II – VI (Schwarze Hefte 1931 – 1938)*. Hrsg. von Peter Trawny. Frankfurt a. M. 2014: 1) že napsal spis *Bytí a čas* a svolil k jeho torzovitému vydání viz GA 94, s. 9, 10, 19, 21, 22, 37, 46, 56, 67, 68, 74, 90, 96, 184, 188, 265, 272, 282, 291, 298, 331, 362, 491, 503, 512; 2) jeho rektorský projev, a tedy celé jeho pomýlené angažmá ve funkci rektora freiburské univerzity v roce 1933/1934 viz GA 94, s. 111 – 199, viz především s. 286, kde je projev výslovně označen za omyl.

Ze všech kritických podnětů se hodláme zaměřit na Heideggerovu kritiku fenomenologického zaměření a pojetí celého výzkumu a spisu,⁷ byť *nejvíce* ho hnětlo, že byl spis považovaný za „antropologii“ a „existencialismus“.⁸ Fenomenologické zacílení a založení svého „výzkumu“ v pojednání *Bytí a čas* však Heidegger přesto do jisté míry ospravedlňuje tím, že:

„To podstatné na ‚fenomenologii‘ nebyly její ‚výsledky‘, nýbrž druh jejího postupování – ba vůbec její charakter pohybu, že se vůbec něco uvedlo do pohybu, a sice zcela v rámci forem a předmětů soudobé ‚psychologické‘ a ‚novokantovské‘ ‚filosofie‘.“⁹

Jádro Heideggerovy (sebe)kritiky pojetí fenomenologie představuje úsek „Průběžných poznámek“ s názvem *Zásadní <postřehy> týkající se významu a hranic fenomenologie* věnovaný kritice slavného § 7. spisu *Bytí a čas* pojednávajícím o fenomenologické metodě zkoumání.¹⁰ Heidegger hned v první větě lapidárně a způsobem sobě vlastním konstatuje, že:

„‚Fenomenologie‘ nikdy nebyla“.¹¹

Místo, aby Heidegger prozradil, co tedy považuje za „fenomenologii“, jestliže údajně doposud nikdy ještě ani nebyla, přejde k líčení „okolností“ její geneze. Podle Heideggera došlo totiž k *opětovnému* užití tohoto názvu – jak je to ovšem možné, když „nikdy“ nebyla?¹² – v rámci zcela určité dějinné situace, ke které došlo v posledních desetiletích 19. století.¹³ Heidegger pak způsobem sobě vlastním¹⁴

⁷ Heidegger píše, že záměr a postup pojednání „*zůstal viset*“ v obměněné transcendentální fenomenologii (GA 82, s. 28): „Das *Hängenbleiben* in einer abgewandelten transszendentalen Phänomenologie“. Popravdě řečeno, Heideggerova kritika „fenomenologie“ je zásadně *sebekritikou*.

⁸ Hned na úvod „Průběžných poznámek“ v GA 82, s. 11 Heidegger zmiňuje hlavní „omyly“ způsobu uvažování ve spise *Bytí a čas* a o něm: 1. omyl transcendentální, 2. omyl ontologický, 3. omyl fenomenologický, 4. omyl existenciální, 5. omyl hermeneutický a konečně 6. omyl fundamentálně-ontologický.

⁹ GA 82, s. 30: „Das Wesentliche der *Phänomenologie* waren nicht ihre *Ergebnisse*, sondern die Art ihres Vorstoßens – überhaupt ihr *Bewegungscharakter*, daß überhaupt etwas *in Bewegung* kam und zwar ganz innerhalb der Rahmenformen und Gegenstände der zeitgenössischen ‚psychologischen‘ und ‚neukantischen‘ ‚Philosophie‘.“

¹⁰ GA 82, s. 36 – 39: *Zu § 7. Grundsätzliches über Bedeutung und Grenzen der Phänomenologie*.

¹¹ GA 82, s. 36: „*Die Phänomenologie* hat es nie gegeben“.

¹² Heidegger bere za referenční bod pojetí „fenomenologie“ patrně Hegelův spis *Fenomenologie ducha*. v textu L. A. to však nezazní, takže je to pouze naše výzkumná domněnka.

¹³ GA 82, s. 36: „*Die Phänomenologie* hat es nie gegeben; dieser Titel wurde wieder aufgenommen in einer bestimmten geschichtlichen Lage – was sich im letzten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts herausstellte.“

předkládá následující výčet „okolností“ během této „zcela určité dějinné situace“: Nietzscheho šílenství; obsazení univerzitních stolců představiteli novokantovství nejrůznějšího zaměření; experimentální psychologie jakožto vůdčí podoba vědecké filosofie.¹⁵ To následně Heidegger specifikuje tím, že Nietzsche nebyla věnována pozornost; že Dilthey (nejspíše coby reprezentant oněch novokantovců okupujících profesorské stolce filosofie na univerzitách) nebyl kvůli svým rozptýleným a předběžným výpovědím brán v potaz a postrádal působení; a konečně všudypřítomným nárokem pozitivní vědeckosti a honem na „nálezy“ či „zjištění“.¹⁶ Heidegger tudíž klade otázku, jakým způsobem se mělo této „zcela určité dějinné situaci“ čelit a jak uspokojit konkrétně tento pud „dosahovat nálezů“, a odkazuje při tom bez bližšího údaje ke jménu „Brentano“, snad v poukazu na jeho disertační spis o *Rozmanitém významu jsoucná podle Aristotela* z roku 1862, který měl údajně zažehnout v Heideggerovi zájem o filosofii, a hlavně o otázku bytí,¹⁷ což se zdá potvrzovat následující poznámka: „Podněty k fenomenologii – srv. *marburské přednášky* o tom“.¹⁸ Tato „zcela určitá dějinná situace“ pak podle Heideggera měla konkrétní dopad na filosofii v tom smyslu, že:

„Za filosofii se považuje *věda o vědomí* – <a to> ve všeobecné následnosti Descartes – Kant (proto též možný průnik psychologie – v nejrozličnějších podobách – Lipps – Wundt – *popis* začátečního postoje fenomenologie.“¹⁹

Zmíněné „podněty k fenomenologii“ pocházející z uspokojování honu na „zjištění“ v podobě „vědy o vědomí“ imitující Descarta a Kanta pak vedou podle Heideggera ke „vhledům do vztahů intentio a intantum – <ovšem výhradně> uvnitř nasazení <na> vědomí“.²⁰ k této „psychologické deskripci“ pak Heidegger znovu připočítává vstupy pocházející od „filosofie života“ reprezentované opět Diltheyem, a to konkrétně „psychologii ducha“ a „souvislost života“. Celé to je konečně podle Hei-

¹⁴ Tak jako bude předkládat později (po roce 1932) svou verzi „dějin bytí“, které autorsky čítají „pouze“ následující myslitele podle jejich „klíčových slov“: *fýsis* – Hérakleitos, *idea* – Platón, *energeia* – Aristotelés, *actualitas* – sv. Tomáš Akvinský, *perceptio* – Descartes, *conatus / apperceptio* – Leibniz, „já myslím“ – Kant, duch – Hegel, vůle – Schelling, vůle k moci – Nietzsche, Machenschaft – Gestell.

¹⁵ GA 82, s. 37: „... experimentelle Psychologie als wissenschaftliche Philosophie.“

¹⁶ GA 82, s. 37: „Forderung der positiven Wissenschaftlichkeit überall – das Jagdmachen auf *Befunde*“.

¹⁷ Viz Heidegger, M.: *Moje cesta k fenomenologii*. In: *týž, Konec filosofie a úkol myšlení*, přel. Ivan Chvatík, Praha 1993, s. 37.

¹⁸ GA 82, s. 37.

¹⁹ GA 82, s. 37. NB. v edici GA 82 *opravdu schází* koncová závorka.

²⁰ GA 82, s. 37: „Einsicht in die Bezüge von intentio und intantum – innerhalb des Bewußtseinsansatzes.“

deggera kompletované „transcendentální pozicí tázání“ marburských profesorů filosofie, odkud podle něj vede přímá cesta k Husserlovým *Idejím k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii* s jejich hlavním rysem „fenomenologické redukce“, jako i k Maxu Schelerovi a mnichovským reprezentantům fenomenologického hnutí.²¹

Martin Heidegger

Podle Heideggera tedy došlo ke zrodu fenomenologie pod dějinným tlakem nároku na vědeckou filosofii v hávu psychologické deskripce vědomí a vědy o něm za současné integrace pojetí života z Diltheyovy filosofie života, což ovšem přesně odpovídá tomu, o čem píše Edmund Husserl ve svém programovém článku *Filosofie jako přísná věda* z roku 1910/1911.²² To ovšem není „autentická“ fenomenologie, jestliže ta „nikdy nebyla“, nýbrž jen dějinně podmíněný směr či pozice tázání. Po tomto „genealogickém“ pokusu líčení „zcela určitých dějinných okolností“ vedoucích k opětovnému užívání označení „fenomenologie“ Heidegger přechází k ospravedlňování toho, že sám přimknul k této „metodě“ tázání a zkoumání. Stalo se tak proto, že pro Heideggera je na fenomenologii „vždy *podstatný* <její> *průběh*“, neboť „označení fenomenologie“ coby „maxima“ znamená „*metodický pojem*“.²³ To má patrně být rovněž významem výše citovaného „charakteru *pohybu*“, který je fenomenologii coby způsobu průběhu filosofického zkoumání vlastní.²⁴ a vskutku Heidegger spojení filosofie a fenomenologie zmiňuje hned v navazující poznámce, ovšem v tom smyslu, že:

„*Filosofie* vyučuje ‚fenomenologii‘ vždy závislou na tom dosavadním; neboť sama ze sebe²⁵ není schopna dobrat se žádné po-

²¹ GA 82, s. 37: „Dazu Dilthey – Psychologie des Geistes – Lebenszusammenhang. Dazu transzendentale Fragestellung – Marburger – so zu den *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie* – die *phänomenologische Reduktion!* – Scheler und die Münchner.“ NB. Tuto poznámku pak dále Heidegger rozvíjí v tom smyslu, že Husserlovi připisuje příslušnost ke kartezianismu a Schelerovi ke „katolické hodnotové nauce“, takže „módní“ fenomenologie pro něj byla směsí kartezianismu a katolické hodnotové nauky. Viz GA 82, s. 145: „*Mein Fragen* stand im voraus über ihr [sc. der Phänomenologie] und *nie* wurde sie als Mode und *nie* in ihrer eigenen *Philosophie* (Cartesianismus oder katholische Wertlehre) zugelassen.“

²² Husserl, E.: *Filosofie jako přísná věda*, přel. Aleš Novák, Praha 2013, s. 49 nn., kde je pak i výslovně zmíněný W. Dilthey (s. 50 n.).

²³ GA 82, s. 37: „Immer wesentlich das Verfahren! Der Titel *Phänomenologie als Maxime* [...] bedeutet ein *Methodenbegriff*“.

²⁴ GA 82, s. 30.

²⁵ NB. Na tomto místě není jasné, mluví-li Heidegger o fenomenologii, nebo filosofii, ale *spíše* o fenomenologii.

zice tázání – ani nemohla, protože nepadla žádná zásadní rozhodnutí. Ta nemohla padnout proto, že všude schází skutečně dějinný zásadní vztah k dějinám a k začátku – a to právě i u Schele-
ra, který všechno jen posuzuje a hodnotí s ohledem na ‚správně‘
a ‚nesprávně‘, přičemž sám sebe považuje za ten jediný začátek,
aniž tuší, že žádnou filosofii nelze vyvrátit.“²⁶

Zde již Heidegger hovoří naplno řečí svých *Příspěvků k filosofii*, protože celá úvodní pasáž tohoto rukopisu je věnována naléhavosti (jiného) začátku a rozhodnutí, resp. jejich absence. Z toho však vyplývá, že ke „zrodu“ fenomenologie došlo kvůli *absenci* zásadních rozhodnutí k (jinému) začátku myšlení, ke kterému teprve dochází právě v podobě zmíněných *Příspěvků k filosofii*.²⁷ Fenomenologie, a to právě v podobě demonstrovanej spisem *Bytí a čas*, je vpravdě *nouzovým* řešením, je pouhou *náhrazkou* opravdovému myšlení, o kterém spis *Bytí a čas* neměl ani tušení.

Ale přesto byla pro Heideggera fenomenologie „důležitým průchodem“, a to kvůli jejímu „tlaku na *skutečné vidění*“, který fenomenologie vyvíjela „bez ohledu na vůdčí oblast ohledu“,²⁸ kterým svého času byl panující pozitivismus, psychologismus a naturalismus, jak o to psal právě Husserl ve výše zmíněném programovém textu *Filosofie jako přísná věda*.²⁹ Nicméně mezi fenomenologie podle Heideggera bylo, že se nacházela pouze „zprostředkovaně ve vztahu k filosofickému tázání“,³⁰ čemuž máme asi rozumět tak, že jakožto „pouhá“ metoda pro potřeby filosofického

²⁶ GA 82, s. 37: „*Philosophie* lehrt die *Phänomenologie* immer abhängig vom Bisherigen; denn sie kann nicht aus sich zu einer Fragestellung [kommen] – konnte es nicht, weil keine Grundentscheidungen fielen. Diese konnten nicht fallen [...], weil überall das wirkliche geschichtliche Grundverhältnis zur Geschichte und zum Anfang fehlte – auch und gerade bei Scheler; alles nur auf ‚richtig‘ und ‚falsch‘ abgeschätzt und sich für den einzigen Anfang haltend; nicht ahnend, daß eine Philosophie nie widerlegbar.“

²⁷ Nutno poznamenat, že *navzdory* vši Heideggerově (sebe)kritice pojetí „fenomenologie“, lze zmíněný posthumní spis *Příspěvky k filosofii (Ze spatření)* považovat za genuinně fenomenologický, protože v duchu metodických úvah z § 7. spisu *Bytí a čas* zohledňuje, tzn. *činí patrným* skrytost *jakožto skrytost*: obrací pozornost zamyšlení (něm. *Besinnung*) na událost spatření pravdy Bytí (něm. *das Seyn*) jakožto sebe-odpírání, sebe-skrývání, ba dokonce celé Heideggerovo naléhavé upozorňování na „zapomnění bytí“ (něm. *Seinsvergessenheit*) či „opuštěnost jsoucna bytím“ (něm. *Seinsverlassenheit*) je ukázkou možnosti (a zároveň *přiznaných mezí*) fenomenalizace skrytosti a odepření, *jako kterézto* události spatření Bytí „je“ Bytím, tzn. *jako kterézto* se podává Bytí samo do své a ve své pravdě ve smyslu světliny pro sebeskrývání (něm. *Lichtung des Sichverbergens*).

²⁸ GA 82, s. 37: „Die *Phänomenologie* ein wichtiger Durchgang – ihre *Bedeutung* für den Zwang zum *wirklichen Sehen* – ganz *abgesehen* vom jeweiligen Gesichtskreis“.

²⁹ Husserl, cit. d., s. 9 – 48.

³⁰ GA 82, s. 37: „... ihre [sc. der *Phänomenologie*] Grenze – im mittelbaren Bezug zum philosophischen Fragen“.

tázání nepředstavuje samostatnou filosofickou *pozici* tázání, s čímž by však takový Husserl ostře nesouhlasil.³¹ Vůbec Heidegger nahlíží na fenomenologii čistě „instrumentálně“, tzn. jenom jako na prostředek, za pomoci kterého se „novým způsobem *pojdnávají* dosavadní předměty filosofie“.³² Ovšem ani tento inovativní způsob pojednávání tradičních filosofických předmětů nepomůže fenomenologii, aby byla s to „tázat se od základu – dějinně – způsobem odpovídajícím bytí-tu“.³³ Heidegger zde opět již hovoří řečí svých *Příspěvků k filosofii*: tázat se „dějinně“ znamená tázat se z hlediska dějin bytí, což je myslitelská *pozice* opravdu otevřená teprve v rukopise *Příspěvků k filosofii*. Heidegger si zde pro sebe ujasňuje, že filosofie spočívá v kladení otázky bytí, ovšem nikoli bytí žádného exemplárního *jsoucna*, nýbrž *samotného bytí z jeho pravdy*, která má dějinný (tzn. dějící se) charakter události spatření (něm. das Ereignis). „Bytí-tu“ (něm. Da-sein) již neznámá způsob bytí *člověka*, tzn. patočkovský „pobyt“, nýbrž dějinně konkrétní událost spatření pravdy bytí, tzn. „bytí-tu“ může být – jak později v rukopise *Příspěvků k filosofii* Heidegger demonstruje – dílo umění, myšlení opravdu epochálních filosofů, státo-tvorný akt, obět, zjevení bohů. Nic z toho však podle Heideggera fenomenologie nečiní ani nepředstavuje, a proto není s to „tázat se od základu – dějinně – způsobem odpovídajícím bytí-tu“. Proto je třeba překonat ji a opustit ve prospěch nové myslitelské pozice, kterou si pro sebe v tutéž chvíli, kdy sepisuje zmíněnou sebekritiku, formuluje v podobě rukopisu *Příspěvků k filosofii* (*Ze spatření*).

³¹ Velké neshody v elementárním pojetí fenomenologie mezi Husserlem a Heideggerem vyšly najevo během jejich spolupráce na sepisování hesla Fenomenologie pro *Encyclopædia Britannica* na podzim roku 1928. Viz Husserl, Edmund, *Husserliana IX, Phänomenologische Psychologie. Vorlesungen Sommersemester 1925*. Hrsg. von Walter Biemel, Dordrecht 1962, 2. vydání (1968), s. 237 – 301, přílohy na s. 517 – 526, kritický aparát na s. 590 – 615. Jejich neshody vyústily v přerušení spolupráce a profesní odcizení. Historické údaje lze sledovat ve studii: Sheehan, Thomas: *The History of the Redaction of the 'Encyclopædia Britannica' Article*. In: Husserl, Edmund: *Collected Works, Vol. VI, Psychological and Transcendental Phenomenology and the Confrontation with Heidegger (1927 – 1931)*, ed. & transl. by Thomas Sheehan and Richard E. Palmer, Dordrecht 1997, s. 36 – 78. Detailní výzkum diferencí mezi oběma fenomenology pak názorně sleduje Crowell, Steven G., „Spočívá spor mezi Husserlem a Heideggerem na omylu?“, in: *Reflexe – Filosofický časopis* 37 (2009), s. 63 – 82.

³² GA 82, s. 37: „sie [sc. die Phänomenologie] *handelt von* den bisherigen Gegenständen der Philosophie in neuer Weise“. NB. Heidegger aplikuje a demonstruje toto své instrumentální pojetí fenomenologie oproti pojetí Husserlovu již v raných freiburských (z let 1919 – 1923), ale ještě i v marburských přednáškách z let 1923 – 1928. Srv. svazky Heideggerovy GA 17 – 26 (marburské přednášky) a GA 56/57-63 (rané freiburské přednášky). *Velmi hrubě* by se dalo tvrdit, že by bylo pravděpodobně možné vystopovat Heideggerovu (sebe)kritiku fenomenologie obsaženou ve svazku GA 82 již v těchto dřívějších přednáškách, především v těch nejranějších freiburských. Detailnější pojednání by ovšem vyžadovalo samostatnou studii přesahující patrně meze časopi-secké studie.

³³ GA 82, s. 37: „aber sie [sc. die Phänomenologie] fragt nicht von Grund aus – daseinsmäßig – geschichtlich.“

Nicméně fenomenologii (byť tedy údajně „nikdy nebyla“) náleží podle Heideggera uznání, že jakožto onen inovativní způsob pojednávání tradičních předmětů filosofie dokáže učinit tyto dosavadní filosofické problémy „lehčími, jasnějšími a uchopitelnějšími“, a tak fenomenologie dokáže tyto dosavadní filosofické předměty „posunout blíže“, a tím tedy fenomenologie zároveň napomůže zaostřit „zrak dějinného pohlížení [...] v rámci dějinného zakoušení“.³⁴ Fenomenologie sice není sama ze sebe kompetentní k zaujetí dějinného tázání po pravdě bytí, avšak napomáhá k němu. Proto též Heidegger prohlásí, že „<spis> *Bytí a čas* byl umožněn jedině díky fenomenologii“.³⁵ Díky fenomenologii coby pomůcky k „zaostření zraku dějinného pohlížení“ se podle Heideggera projevila „podmíněnost a nutnost *filosofického tázání*“, přičemž se však ukázalo, že „bylo třeba položit onu rozhodující otázku začátku – otázku bytí, a tím jít dál za <veškerou> ontologii“.³⁶ Takže fenomenologie je pro Heideggera sice „pouze“ nástroj pro zaostření zraku dějinné zkušenosti pravdy bytí, ale patrně hlavně díky ní se Heideggerovi vyjasnila a vyostřila potřeba položit (znovu? či *teprve vůbec?*) otázku bytí, což ovšem podle Heideggera znamená něco daleko původnějšího, a potud radikálnějšího, než co činí veškerá „ontologie“, která tematizuje bytí *jsoucná*, a nikoli pravdu bytí *samého*. a proto Heidegger uzavírá sebekritickou diskusi pojetí fenomenologie, jak ji používal a jak jí rozuměl ve spise *Bytí a čas* těmito slovy:

„Nakolik *jistě je* <kniha> *Bytí a čas zaklesnuta do fenomenologie a ontologie – šilhajíc po nich – a <nakolik> je kvůli tomuto zaklesnutí též poháněna vpřed, – natolik nyní musí rozhodně dojít k vykročení z takto jimi nabyté zásadní pozice ze středu tázání do volnosti. Je třeba rozloučit se s fenomenologií i ontologií. Spolu s fenomenologií <dojde k> překonání vykazování – aniž se upadne do svévole – naopak. Spolu s ontologií <dojde k> překonání *rozumění bytí* i otázky *umožnění* – aniž se zapomene zakládání.“³⁷*

³⁴ GA 82, s. 37 – 38: „Daher ist durch sie [sc. die Phänomenologie] Bisheriges lichter und faßlicher geworden und gerückt und in eins damit der Blick für geschichtliches Sehen – genauer für das Sehen innerhalb der geschichtlichen Erfahrung – wenn sie vollzogen wurde – geschärft.“

³⁵ GA 82, s. 146: „*Sein und Zeit* ist nur durch die *Phänomenologie* möglich geworden“. Neprotiřečí si tedy Heidegger? Jak mohla fenomenologie, která podle jeho vyjádření „nikdy nebyla“, „umožnit“ spis *Bytí a čas*?

³⁶ GA 82, s. 38: „Eben durch solche Erfahrung aber hat sich die Bedingtheit herausgestellt und die Notwendigkeit des *philosophischen Fragens*. / Und zwar galt es, die entscheidende Frage des Anfangs – die Seinsfrage – zu stellen und damit hinter die Ontologie zurück zu gehen.“

³⁷ GA 82, s. 38: „So gewiß ‚*Sein und Zeit*‘ in *Phänomenologie und Ontologie* – und im *Schielen dahin* – *verklammert ist und durch diese Klammer zugleich auch voran gezwungen wird*, – so *entschieden muß jetzt aus der dadurch gewonnenen Grundstellung aus der Fragemitte ins Freie*

Zde tedy Heidegger programově deklaruje směřování své nadcházející myslitelské cesty: protože žádná fenomenologie, proto již žádné „formální výkazy“; ovšem ani žádná svévole, ze které bývá následně obviňován. Myšlení z hlediska dějin bytí má jinou formu a zákonitost závaznosti filosofické „evidence“ a vykazuje „přísnost“ svého druhu, takže hovořit v jeho případě o „svévůli“ je buď nepochopení, nebo zlomyslnost. Zároveň též platí i v odkazu na ontologii: protože žádná ontologie, proto již žádná otázka (lidského) „porozumění bytí“ ani žádné *transcendentální* tázání po podmínkách umožnění. Nyní se klade pouze otázka po *pravdě* bytí, která se Heideggerovi ukazuje být zároveň otázkou po bytí pravdy. Zde pak Heidegger odkazuje k centrálnímu oddílu rukopisu *Příspěvků k filosofii*, a to k oddílu V. Zakládání (něm. *Gründung*), ve kterém promýšlí dějinnou a dějící se událost spatření pravdy bytí jakožto bytí pravdy.³⁸

Heidegger tedy v rámci sebekritiky uznává, že počínaje rokem 1919 pro něj „fenomenologie“ představovala „vůli takového postoje, který v sobě nesl nutnost boje a vyrovnávání se, a tím pádem jakožto důsledek <v sobě nesl> i rozpolcenost a překonání“.³⁹ Tento Heideggerův postoj pak tedy vedl k tomu, že „fenomenologie“ v jeho pojetí doznala proměny, ba vůbec, že ve spise *Bytí a čas* došlo ke spatření její opravdové bytnosti.⁴⁰ Takže nakonec při vši sebekritice fenomenologie, která tedy „nikdy nebyla“, v ní Heidegger spatřuje jednu z podmínek či okolností, které ho navedly na nově se před ním rozevírající cestu myslitelského tázání z hlediska dějin bytí, na kterou se Heidegger připravil vykročit i za pomoci této sebekritiky, či možná právě díky ní.

Bibliografie

- CROWELL, S. G. (2009): Spočívá spor mezi Husserlem a Heideggerem na omylu? In: *Reflexe – Filosofický časopis*, 37, 63 – 82.
- HEIDEGGER, M. (1976): *Gesamtausgabe*. Bd. 9. *Wegmarken*. Hrsg. von F.-W. von Herrmann. Frankfurt am Main: Klostermann.
- HEIDEGGER, M. (1989): *Gesamtausgabe*. Bd. 65. *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)*. Hrsg. von F.-W. von Herrmann. Frankfurt am Main: Klostermann.

---

gelaugt werden. *Phänomenologie und Ontologie sind zu verabschieden*. Mit ‚Phänomenologie‘ das Aufweisen überwinden – ohne der Willkür zu verfallen – im Gegenteil. Mit ‚Ontologie‘ das Seinsverständnis und die *Möglichkeitsfrage* überwinden – ohne das Gründen zu vergessen.“

³⁸ Bt., s. 291 – 392.

³⁹ GA 82, s. 145 – 146: „Und jeder, der meine Vorlesungen seit 1919 gehört hat, kann wissen, daß die *Phänomenologie* kein Schutzmantel für mein Fragen war und kein fertiges Verfahren, sondern der Wille einer Haltung, die in sich die Notwendigkeit des Kampfes und der Auseinandersetzung trug und damit als Folge den Zwiespalt und die Überwindung“.

⁴⁰ GA 82, s. 146: „»Sein und Zeit« ist nur durch die *Phänomenologie* möglich geworden, aber der *Kampf* um die Frage, die in *Sein und Zeit* sich vorwagt, hat auch allein die Voraussetzung gebracht, die *Phänomenologie* so einzuverwandeln und überhaupt in ihrem Wesen zu sehen, wie es dort geschehen.“

- HEIDEGGER, M. (1993): *Moje cesta k fenomenologii*. In: Heidegger, M.: *Konec filosofie a úkol myšlení*. Přel. Ivan Chvatík. Praha: Obecní dům.
- HEIDEGGER, M. (1994): *Gesamtausgabe*. Bd. 79. *Bremer und Freiburger Vorträge*. Hrsg. von Petra Jaeger. Frankfurt am Main: Klostermann.
- HEIDEGGER, M. (2000): *o humanismu*. Přel. Petr Kurka. Rychnov nad Kněžnou: Ježek.
- HEIDEGGER, M. (2014): *Gesamtausgabe*. Bd. 94. *Überlegungen II – VI (Schwarze Hefte 1931 – 1938)*. Hrsg. von Peter Trawny. Frankfurt am Main: Klostermann.
- HEIDEGGER, M. (2018): *Gesamtausgabe*. Bd. 82. *Zu eigenen Veröffentlichungen*. Hrsg. von F.-W. von Herrmann. Frankfurt am Main: Klostermann.
- HUSSERL, E. (1962): *Husserliana IX, Phänomenologische Psychologie. Vorlesungen Sommersemester 1925*. Hrsg. von Walter Biemel. Dordrecht: Kluwer.
- HUSSERL, E. (2013): *Filosofie jako přísná věda*. Přel. Aleš Novák. Praha: Togga.
- SHEEHAN, T. (1997): The History of the Redaction of the Encyclopædia Britannica Article. In: Husserl, E. *Collected Works*. Vol. VI, *Psychological and Transcendental Phenomenology and the Confrontation with Heidegger (1927 – 1931)*, ed. & transl. by Thomas Sheehan and Richard E. Palmer, Dordrecht: Kluwer, 36 – 78.

Aleš Novák
Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií
U Kříže 8
158 00 Praha 5
Česká republika
e-mail: ales.novak@fhs.cuni.cz